ABDÜLMELİK b. MANSÛR

(عبدالملك بن منصور)

Ebû Mervân Seyfüddevle Abdülmelik el-Muzaffer b. Muhammed el-Mansûr (ö. 399/1008)

Endülüs Emevî Devleti'nin meşhur hâcib*'i Mansûr'un oğlu ve halefi.

364'te (974-75) Zelfâ adlı bir câriyeden doğdu. Babasının sağlığında hem devlet idaresinde hem de savaş meydanlarında görev alarak önemli tecrübeler kazandı. Babası 991 yılında oğlu lehine hâciblikten feragat etti, ancak bu görevi fiilen yine kendisi yürüttü. Mansûr Fas'ı Zîrî b. Atıyye'nin elinden alınca Abdülmelik'i buraya vali tayin etti (998). Fakat altı ay sonra Kurtuba'ya çağrılarak yerine İbnü'l-Kattâ' adıyla meşhur Îsâ b. Saîd getirildi. Bir sefer sırasında hastalanan Mansûr, oğlunu yanına çağırıp ordu kumandanlığını kardeşi Abdurrahman'a emanet etmesini istedi ve kendisine bazı tavsiyelerde bulunduktan sonra Kadı İbn Zekvân ile birlikte onu Kurtuba'ya gönderdi. Abdülmelik Kurtuba'ya vardığında bazı çevrelerin isyan hazırlığı içinde olduklarını gördü. Babasının ölüm haberi Kurtuba'ya ulaşınca Halife II. Hişâm el-Müeyyed kendisini hâcibliğe tayin ederek hil'at giydirdi (27 Ramazan 392/9 Ağustos 1002).

Abdülmelik hâcib olduktan sonra kısa sürede idareye hâkim oldu ve olay çıkarmalarından endişe ettiği şahısları Septe'ye (Ceuta) sürdü. Halife Hişâm bütün devlet işlerini ona bırakıp inzivaya çekildi. Abdülmelik babasının idarî ve askerî sahadaki politikasını aynen takip etti. Bazı vergileri kaldırdı. Babasının kuzeydeki hıristiyan devletlerle yapmış olduğu anlaşmaları yeniledi. 1003 yılında Frank topraklarına saldırınca, kendileriyle anlaşma yaptığı hıristiyan prensler de ona bilfiil yardımcı oldular ve onu yarımadanın en güçlü hâkimi olarak tanıdılar. Ertesi yıl Kastilya topraklarına hücum edince de Kont Sancho Garcia ateşkes istedi ve 1005 yılında Galicia ve Asturias'a karşı tertiplediği seferlerde ona yardım etti. Bir yıl sonra Benblûne'ye (Pomplona) karşı düzenlediği başarısızlıkla sonuçlanan sefer ise başşehir Kurtuba'da bazı huzursuzluklara sebep oldu. Abdülmelik daha sonra Clunia Kalesi'ni ele geçirip tahrip etti. Gazvetü'n-nasr diye meşhur olan bu seferden sonra Halife Hişâm ona el-Muzaffer unvanını verdi (1007). Ertesi yıl Sancho Garcia üzerine bir sefer daha düzenlemek zorunda kaldı. 1008 yılında yeni bir sefere çıkarken Kurtuba yakınlarındaki Vâdi Ermilât'ta (Guadimellato) hastalandı. 16 Safer 399'da (20 Ekim 1008) vefat etti ve Zâhire'de defnedildi. Ölümünden sonra yerine geçen kardeşi Abdurrahman tarafından zehirlendiğine dair rivayetler sağlam bir temele dayanmamaktadır.

Abdülmelik halk tarafından sevilen âdil bir idareciydi. Endülüs Emevî Devleti son parlak devrini onun zamanında yaşamıştır. Ülkede huzur ve güveni sağladı. Babası kadar kabiliyetli olmamakla birlikte sahip olduğu devlet adamlığı vasfı ile devleti başarıyla idare etti. Endülüs Emevî Devleti'nin çöküş devrine rastlayan altı yılı aşkın idareciliği sırasında zaman zaman bazı isyanlar çıkmış, ancak kayda değer iki isyanı da rahatlıkla bastırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis*, Kahire 1967, s. 21, 373-374; İbnü'l-Esîr, *İslâm Tarihi: el-Kâmil fi't-târîh Tercümesi*, IX (trc. Abdülkerim Özaydın), İstanbul 1987, s. 145; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1397/1977, V, 275; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XXIII (nşr. A. Kemâl Zekî—M. Mustafa Ziyâde), Kahire 1980, s. 406-407; İbn Haldûn, *el-ʿİber*, Bulak 1284 → Beyrut 1399/1979, IV, 148; İbnü'l-Kâdî, *Cezvetü'l-iktibâs*, Rabat 1973-74, II, 441-442; Makkarî, *Nefhu't-tîb* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, I, 398-406, 423, 576, 587, 589; III, 76, 94, 244, 341; IV, 290; VI, 380; Muhammed b. Muhammed el-Endelüsî, *el-Hulelü's-sündüsiyye fi'l-ahbâri't-Tûnisiyye* (nşr. Muhammed el-Habîb el-Heyle), Beyrut 1985, II, 25; R. Dozy, *Spanish Islam* (trc. F. Griffin Stokes), London 1972, s. 506, 511, 520, 523, 534, 538; Anwar G. Chejne, *Muslim Spain, Its History and Culture*, Minnesota 1974, s. 42; Robert Mantran, *L'Expension Musulmane*, Paris 1979, s. 45, 214; Philip K. Hitti, *Siyâsî ve Kültürel İslâm Tarihi* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1980, III, 845; Ziriklî, *el-Aʿlâm* (nşr. Züheyr Fethullah), Beyrut 1984, IV, 163; David Wasserstein, *The Rise and Fall of the Party Kings*, Princeton 1985, s. 45-47; R. Dozy, "İbn Ebû Amir'in ölümünden sonraki Endelüs", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1987, IV, 427-429; C. F. Seybold, "Abdülmelik", *İA*, I, 95; a.mlf., "Âmirîler", *İA*, I, 408; a.mlf., "Âmirids", *EI²*(İng.), I, 446; E. Lévi—Provençal, "ʿAbd al-Malik", *EI²* (İng.), I, 75-76; D. M. Dunlop, "Hishâm II", *EI²* (İng.), III, 495-496.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

ABDÜLMELİK b. MERVÂN

(عبدالملك بن مروان)

Ebü'l-Velîd Abdülmelik b. Mervân b. el-Hakem (ö. 86/705)

Emevî halifesi (685-705).

Kaynakların büyük kısmına göre 26 (646-47) yılında doğdu. Babası Mervân b. Hakem, annesi Âişe bint Muâviye b. Mugîre'dir. On yaşında iken Hz. Osman'ın evine yapılan saldırıya şahit oldu. On altı yaşında da Halife Muâviye tarafından Medine divanı reisliğine tayin edildi ve Medineli birliklerin başında Bizans'a karşı yapılan bir sefere iştirak etti (42/662-63). Bu tarihten sonra Medine'de babasının yanında kaldı ve hemen hiçbir askerî harekâta katılmadı. Ancak Muâviye'nin ölümünden sonraki iktidar mücadelelerine şahit oldu. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehid edilmesinin ardından Medineliler'in Yezîd'i hal'etmeleri üzerine, Medine'de bulunan 1000 kadar Ümeyyeli Mervân b. Hakem'in evinde toplanarak müdafaaya çekildiler ve Dımaşk'a haber göndererek yardım istediler. Yezîd, Müslim b. Ukbe el-Mürrî kumandasında 12.000 kişilik bir orduyu Medine'ye gönderdi. Ancak bu sırada Medine'deki Ümeyyeliler serbest bırakılmışlardı. Abdülmelik'in de içinde bulunduğu bu grup yolda Müslim'e rastladı. Müslim, Medine'nin kuzeydoğusunda yer alan Harre'de karargâh kurmuştu. 27 Zilhicce 63 (27 Ağustos 683) tarihinde yapılan savaşta Medineliler mağlûp oldular. Harre Savaşı'na katılan Abdülmelik, muhtemelen Mekke'nin neticesiz kalan muhasarasına da iştirak etmiştir.

Mervân b. Hakem'in 65 Ramazanında (685) ölümü üzerine veliaht Abdülmelik Dımaşk'ta hilâfet makamına geçti. Ancak halifeliğini yalnız Suriye ve Mısır eyaletleri tanıdı. Hicaz ve Irak Abdullah b. Zübeyr'in idaresi altında bulunuyordu. Mısır'a kadar bütün Kuzey Afrika İslâm devletinden kopmuş, bu parçalanmadan faydalanmak isteyen Bizans, Suriye'ye karşı akınlara başlamıştı. Halifenin rakibi Abdullah b. Zübeyr de zor durumda idi. Mekke kuşatmasında Abdullah'ı destekleyen Hâricîler, muhasaranın kaldırılmasından sonra ona karşı cephe almışlar, Necd ve Basra bölgelerinde tehlikeli isyanlar başlatmışlardı. Nâfi' b. Ezrak'ın lideri olduğu Ezrakî